

1. Ajalooline turuplats ja ruumiekspereiment
2. Püha Risti kirik
3. Paide kaubamaja – Keskväljak 15
4. Vana apteek – Tallinna tänav 2
5. Hupeli maja – Vee tänav 1
6. Steinbergi Tubakavabrik – Keskväljak 12
7. Raekoda – Keskväljak 14
8. Kaubahoov – Pikk tänav 1
9. Hesse kodumaja – Pikk tänav 4
10. Ita Everi kodumaja asukoht – Pikk tänav 6
11. Paide saun – Pikk tänav 27
12. August Roosilehe maja – mälestus Paidest kui väikesest Pariisist – Rütli tänav 56
13. Rütli tänava vaade
14. Meditsiinitarvete ladu – tuumavarjend vanalinnas Rütli tänav 9
15. Büngermusse maja – Rütli tänav 2
16. Tütarlastegümnaasium – Posti tänav 12
17. Simsoni vesiveski – Parkali tänav 2
18. Paide õlevabrik – Veski tänav 16a
19. Paide kindlus
20. Paide vallitornis töötab ajamasin
21. Kadunud õigeusu kirik
22. Linna mälupank – Wittensteini tegevusmuuseum Tallinna tänav 9 ja 11
23. Tallinna tänav 13
24. Kreisi koolimaja – Tallinna tänav 6
25. Raimond Valgre kodumaja – Tallinna tänav 12
26. Kohtumaja – Tallinna tänav 18
27. Tallinna tänav 31
28. Hoffmanni villa – Tallinna tänav 60
29. Magasiait – Tallinna tänav 25
30. Saksa sõjaväe kalmistu
31. Paide pastonaat – Lai tänav 1
32. Tuletõrje maja – Lai tänav 3
33. Paide Aurora – Lai tänav 5
34. Laia tänava alajaam – Lai tänav 8a
35. Arvo Pärdi sünnikoht – Kitsas tänav 3
36. Järvamaa muuseumi maja – Lembitu puiestee 5
37. Saksa gümnaasiumi hoone – Pärnu tänav 53
38. Paide endises raudtöökojas kogunevad metodistid – Pärnu tänav 61
39. Vana rahvamaja – püsitatud Vabadussõja mälestusmärgina – Pärnu tänav 55
40. Pärnu tänava allee
41. Tikukuninga villa – Vaksali tänav 6
42. Paide raudteejaam – Jaama tänav 15
43. Tuletikuvabrik „Baltika“ asukoht – Tööstuse tänav 7
44. Paide Muusika- ja Teatrimaja – Pärnu tänav 18
45. Vana haigla – Pärnu tänav 12

- Muinsuskaitseala
- Jalgrajad
- Hooned

0 100 m 200 m

**ELAVAD
VANALINNAD
PAIDE**

1. Ajalooline turuplats ja ruumieksperiment

Paide keskväljak ehk ajalooline turuplats on üks paremini säilinud ajaloolisi linnaväljakuid Eestis. Aastasade jooksul kujunenud linnasüdame muudab ilmekaks 18.–19. saj pärit puithoonestus. Suvekuudel tehakse keskväljakul katsetusi kujundada südalinn ümber heaks avalikuks ruumiks, et luua svivne puhkepaik nii linnarahvale kui külalisele. ▲

2. Püha Risti kirik

Teated Paide kirikust ulatuvad orduaega. Praeguse ilme sai kirikuhoone 1847. a. Ebatüüpiliselt asetseb kirikutorn põhioone keskel. Pühakoda on linna olulisemate sündmuste toimumispaigaks.

3. Paide kauplus ja restoransöökla – Keskväljak 15

Nõukogudeaegse arhitektuuri tunnusmärk Paides 1967. aastast. ▼

4. Vana apteek – Tallinna tänav 2

18. saj ehitatud hoones asus kuni aastani 1971 Paide apteek. Apteegi 18. saj lõpust säilinud sisustus on eksponeeritud Wittensteini muuseumis.

5. Hupeli maja – Vee tänav 1

Tuntud kohviku majana. Uhkete talalagede, võlvitud keldri ja ilusa õueansambliga hoone on täitnud maksuameti, koolimaja ning eluhoone funktsioone. Aastatel 1805–1819 elas majas baltisaksa publitsist ja keelemees August Wilhelm Hupel (1737–1819).

6. Steinbergi Tubakavabrik – Keskväljak 12

Üks väheseid kahekordseid üle saja aasta vanuseid kivihooneid.

7. Raekoda – Keskväljak 14

18. saj ehitatud ühekordsest kaupmehe elamust sai linnavõimu kants 1913. a. Raekoda ehitati kahekordseks hilis-juugendlikuks hooneks 1925. a. ▼

8. Kaubahoov – Pikk tänav 1

Arhitektuuriliselt põneva majandushoone ehitusaeg jääb 19. saj algusse.

9. Hesse kodumaja – Pikk tänav 4

Uusehitis, mille asemel oli veel 1950ndatel vana puumaja, kus elas aastakümneid nobelist Hermann Hesse vanaisa kreisiarst Carl Hermann Hesse. Siin sündis tuntud kirjaniku isa Johannes Hesse. ▼

10. Ita Everi kodumaja asukoht – Pikk tänav 6

1931. aastal sündinud näitleja esimene kodumaja pole säilinud.

11. Paide saun – Pikk tänav 27

Stalinismiaegse arhitektuuri säravaid pärle Paides valmis 1953. a. ▼

12. August Roosilehe maja – mälestus Paidest kui väikesest Pariisist – Rüütli tänav 56

Legendaarse kunstniku ning enesõjaaegse Paide vaimuse kandja August Roosilehe kodumaja.

13. Rüütli tänava vaade

Rüütli tänav oli algselt ühepoolse hoonestusega. Tüüpiline 18.–19. saj puitelamu oli ristkülikukujuline, kahe kuni nelja ruumiga ja keset hoonet asuva mantelkorsten-köögiga. Erilist tähelepanu väärtsid stiilsed välisüksed ja ilustusega aknaraamistused. ▲

14. Meditsiinarvete ladu – tuumavarjend vanalinnas Rüütli tänav 9

1970ndatest kõrgub Paide südames hoone, mida kohalikud kutsuvad apteegi laoks. Vähesed teavad, et hoidla keldrikorrusel asub tuumavarjend.

15. Bürgermusse maja – Rüütli tänav 2

Hoone pärineb 18. saj ning siin asus linna esimene lavaga teatrisaal.

16. Tütarlastegümnaasium – Posti tänav 12

1910. a ehitatud hoones tegutses linna esimene gümnaasium. Koolide käsutuses oli hoone kuni 1963. a. Hiljem asus siin pioneeride maja ning raamatukogu. 2021. a sai hoone tagasi oma ajaloolise funktsiooni. ▲

17. Simsoni vesiveski – Parkali tänav 2

Ajaloolise Simsoni veskina tuntud varemend märgivad ühtlasi jõesängi endist asukohta.

18. Paide õlevabrik – Veski tänav 16a

Pruulikoja asutas Oisu parun von Traubenberg 1850-ndatel ning hiljem jõudis tootmine Stammide eestvõttel maailmakaardile. ▼

19. Paide kindlus

1265. a rajati kohalikust paekivist kastell-linnus Wittenstein. Jüröö ülestõusu ajaks oli olemas konvendihooned ning peatorn Pikk Hermann. 16. ja 17. saj kerkisid linnuse kaitsevallid, bastionid ja rondeel. Linnusevaremed muudeti 19. saj linlaste puhkealaks ja kultuurisündmuste toimumispaigaks. ▼

20. Paide vallitornis töötav ajamasin

Kindluse tuumikuks on kaheksakandiline torn Pikk Hermann. II maailmasõja alguses lasid taganevad punaväed peatorni õhku. Aastatel 1990–1993 ehitati peatorni uuesti üles. 2010. aastast tegutseb siin Ajakeskus Wittenstein, kus on võimalik teha ajarännak läbi Eestimaa ajaloo.

21. Kadunud õigeusu kirik

19. saj keskel siirdus suur hulk eestlasi sotsiaal-majanduslikel põhjustel vene õigeusku. Kasvanud Paide kogudusele püstitati 1860ndatel kindluse edelabastionile puidust vene apostliku õigeusu kirik. Pühakoda hävines 1993. a tulekahjus. ▼

22. Linna mälupank – Wittensteini tegevusmuuseum Tallinna tänav 9 ja 11

1907. a valminud Johansonit ait ja

ärihooned oli Paide kaubanduse tuiksooneks. Kaasajal on hoones Wittensteini tegevusmuuseumi külastuskeskus ja Järvamaa muuseum. ▼

23. Tallinna tänav 13

Puitehitisel on säilinud palju kohalike meistrite loodud dekoratiivdetaile. Alates 2020. a on plaan majja rajada Säästva Renoveerimise Infokeskuse kogukonnajamaja. ▼

24. Kreisi koolimaja – Tallinna tänav 6

Vene keisrinna Katarina II reformiga sai Paide kreislinna ehk maakonnalina õigused. Tallinna tänavast kujunes peatänav, kuhu rajati varaklassitsistlikus stiilis kreisikooli hoone. Hiljem on majas tegutsenud maakonnavalitsus, polikliinik ja muusikakool.

25. Raimond Valgre kodumaja – Tallinna tänav 12

19. saj kahekorruseliseks ehitatud ärimaja on enam kui saja aasta jooksul olnud koduks Paide politseile. 1920ndatel tegutses hoones H. Trantmanni magusatööstus, kus valmisid Paidele nime teinud kommisordid. Hoone oli lapsepõlvkoduks helilooja Raimond Valgrele.

26. Kohtumaja – Tallinna tänav 18

Arhitekt Mohri tüüpprojekti järgi 18. saj lõpul valminud riigimaja pidi hõlmama kõiki omaaegses kreisilinnas ettenähtud ametiasutusi. Hoone on jätkuvalt riigivõimu teenistuses.

27. Tallinna tänav 31

19. saj Paidele tüüpiline elamu koos õueansambliga (elahoone, kuur ja pesukööki).

28. Hoffmanni villa – Tallinna tänav 60

Kaupmees Hoffmanni poolt osteti Tallinna tänaval kolm krunti, millele ta lasi ehitada suvemaja ilu- ja tarbeaia- ga. Selle kõrvale rajas ta abihoonetega liikõõrivabriku. 20. saj oli villa õppeasutuste teenistuses. Tulekahju tagajärjel on hoonest alles vaid varemed.

29. Magasiait – Tallinna tänav 25

18. saj lõpul ehitatud viljamagas on hiljem kasutatud arestimajana ning siin on tegutsenud kurikuulus ööbaar Ekvaator.

30. Saksa sõjaväe kalmistu

Teise maailmasõja ajal vanalinna raja-

tud sõjaväekalmistut ja 56 hauakohta ei meenuta praegu enam miski.

31. Paide pastoraat – Lai tänav 1

Üks vanemaid säilinud kivimaju ehitati 1756. a.

32. Tuletõrje maja – Lai tänav 3

Väike torniga maja oli koduks Paide Vabatahtlikule Tuletõrjeühingule. Paides on ajalooliselt domineerinud puithoonestus ning suurte tulekahjude oht. Maja projekteeris 1880. a laudseppmeister G. Leinberg (prohvet Maltsveti poeg). Hiljem on hoonele lisandunud juurdeehitused.

33. Paide Aurora – Lai tänav 5

Lai tn 5 hoone kohal asus keskajal kõrts. Linnarahva jaoks oli siin enne II maailmasõda kinoteater „Apollo“ ja peale sõda kinoteater „Aurora“.

34. Laia tänava alajaam – Lai tänav 8a

Alajaam ehk transformator ehitati 1925. a. Ajalooline alajaamahoone on riikliku kaitse all.

35. Arvo Pärdi sünnikoht – Kitsas tänav 3

Väike-Aia tänaval asus tagasihoidlik hoone, millest sai 1935. a Arvo Pärdi sünnikodu. Sünnipaika tähistab muusikaed, mille avamisest võttis osa ka helilooja ise. Vormilt lihtne minipark hõlmab endas kaht Riho Kulla paeskulptuuri: „Paesümfoonia“ ja klaverikujuline „Loomingu läte“. ▲

36. Järvamaa muuseumi maja – Lembitu puistee 5

1930ndatel veterinaaravilaks ehitatud hoone oli aastakümneid koduks Järvamaa muuseumile.

37. Saksa gümnaasiumi hoone – Pärnu tänav 18

Paide saksa eragümnaasiumi hoone valmis 1908. a arhitekt Jacoby projekti järgi. Ennesõjaaegses Eestis sai samast hoonest Kaitseväe maja. 1950ndatel tegutses siin kooperatiivtehnikum. Kaasajal asub samas Järvamaa Haigla.

38. Paide endises rauatöökogunevad metodistid – Pärnu tänav 61

1899. a karskusseltsile rajatud tellishoones näidati Paide rahvale esimest korda kino. Hiljem asus majas rauatöökoda. 1938. a tegutseb hoones metodistide kirik

39. Vana rahvamaja – püstitatud Vabadussõja mälestusmärgina – Pärnu tänav 55

Hoone valmis 1929. a.

40. Pärnu tänava allee

19. saj lõpus rajati linna aianduskomitee eestvõttel promenaade – puies- teid, mis kutsusid rohelusse. Pärnu tänavat mööda kulgenud allee viis jalutajad Reopalu kalmistule. ▲

41. Tikukuninga villa – Vaksali tänav 6

Paide kunagise linnapea, suurärimehe ja tikuvabrikandi Jaan Marguse linnamaja on üks suursugusemaid näiteid 20. saj alguse elamuarhitektuurist Paide linnas.

42. Paide raudteejaam – Jaama tänav 15

Paidest sai raudteelin 1900. a, mil valmis Türi-Paide raudteelõik. Kuigi rongid lõpetasid Paidesse sõitmise 1972. aastal, on 1938–1939. a G. Tummi projekti järgi ehitatud funktsionalistlik jaamahoone ikka reisirajate teenistuses. Siia sõidavad liinibussid üle Eesti. ▲

43. Tuletikuvabrik „Baltika“ asukoht – Tööstuse tänav 7

Tänaseks hävinenud tikuvabrik alustas tööd 1912. a. Aastakümneid tegutses selle kohas Paide Mehaanika Keskremondi Töökoda, mis sai tuntuks eelkõige teehöövlite valmistamisega. Praegu asub siin rahvusvaheliselt tuntud Paide Masinatehas.

44. Paide Muusika- ja Teatrimaja – Pärnu tänav 18

Paide Muusika- ja Teatrimaja (PAMT) on Kesk-Eesti suurim kultuuriasutus. Endise nimega Paide Kultuurikeskus avati 1987. a. 2016. a tunnustati hoone kultuurimälestiseks kui terviklikult säilinud mahu, välisilme ja unikaalse sisekujundusega postmodernistlikus arhitektuuristilis kultuurimaja. Maja projekteeris arhitekt Hans Köll, sisearhitektid on Tiit Pai ning Taimi Rõuk. 2018. a alustas hoones tegevust kutseline Paide Teater.

45. Vana haigla – Pärnu tänav 12

19. saj keskel Roosna-Alliku mõisniku linnamajaks ehitatud hoonest sai 1919. a Järva maakonnahaigla. Lahtise veranda ja Paide kontekstis toretseva puitpitsornamendiga hoone on kasutusel Wittensteini põgenemismajana.

ELAVAD VANALINNAD

Vanalinnad on linnade identiteedi kandjad, milles ajaloolised ja tänapäevased kihistused moodustavad elava ruumilise terviku. Eestis on kaksteist muinsuskaitseala, igaüks neist oma eripäradega. Hoiad käes jalutuskaarti, mis juhhib sind Paide ajaloolise linnasüdame põnevatesse paikadesse.

Jalutuskaart on koostatud Muinsuskaitseameti ning Norra Kultuuripärandiameti koostööprojekti „Ajaloolistes linnasüdametes elavdamine ja kohalik areng kultuuripärandi kaudu“ raames. Koostööprojekti eesmärk on tõsta muinsuskaitsealade tähtsust kohaliku identiteedi osana ning leida viise, kuidas muinsuskaitsealade hoidmine ja arendamine panustab linnade kultuurilisse ning majanduslikku arengusse.

Head avastamist!

www.muinsuskaitseamet.ee/et/elavad-vanalinnad

